

Inte bara skrönor

berättat om Fridhem och Fliviksbor

Birgit Angmar-Månsson

Inledning

DET var så det började. Ett överraskande fynd på krypvinden i vårt gamla sommarhus i Fridhem lockade mig att ta reda på mer om människorna som levt där för länge sedan. Fragment från berättelser jag hört under min barndoms somrar flöt upp i minnet, berättelser om hur livet var i Flivik förr i tiden. Vi är inte så många kvar som minns, det är tid nu att samla ihop och skriva ner innan mer är glömt.

Resan tillbaka

Om några dagar är det midsommar, jag är på väg till Fridhem med Pudel-Lisa, resten av familjen kommer lite senare, på själva midsommarafton. Jag kör långsamt genom byn, passerar huset, som var telefonstation där Magda hanterade alla telefonsamtal till och från byborna, flinkt kopplade om sladdarna och dessutom kunde upplysa om ifall någon var hos grannen eller åkt till sta'n. Kör förbi där Högstedts hade kaféserving på taket och mataffär nere, i konkurrens med Konsum mitt emot. Hos Högstedts hämtade vi vår post och på Konsum handlade vi matbröd, den goda limpan från Reuterdahls bageri i Västervik kom med bussen från sta'n på kvällen. Nu är konsumfastigheten sedan många år omvandlad till en villa med välansad trädgård runt om och för några år sedan bytte den ägare igen.

Skylden "Här slutar allmän väg" finns inte längre. Den upplyste tidigare om att härifrån övertas ansvaret för vägen av Fliviks vägsamfällighet. Förr var det åtta grindar att öppna och stänga efter sig när man tog vägen genom byn. Nu är det fritt fram på den smala grusvägen, för det är länge sedan det fanns några betande kor i närheten. Jag kör förbi den delvis igenväxta vägen som leder till

den gamla lastkajen, det var från den som all Flivikssten skeppades ut. Men den huggna sten som var beställd till Hitlermonumenten låg kvar länge, innan den så småningom portionerades ut och kom till bättre användning.

Jag stannar till på backkrönet innan man kommer fram till Kasernen för att se efter om det fortfarande finns kvar. Det gör det, vraket av den gamla grundstötta fraktskutan ligger kvar i Fliviken, egendomligt lite påverkat av alla år som passerat och lika fantasieggande nu, som när jag såg det första gången, för 68 år sedan. Man hugger inte upp båtar, havsbotten blir skeppskyrkogård för en gammal uttjänt skuta. Har länge tänkt måla av utsikten med skeppsvraket, men det är svårt att fånga känslan och att lyckas förmedla den, motivet gör sig nog bättre i mitt minne.

I Kasernen fanns förr små lägenheter där stenhuggarna bodde, en del ungarlar, men också barnfamiljer. På 1920-, 30- och 40-talen, långt innan vi kom till Flivik, var många sysselsatta i stenindustrin. Som mest lär det ha funnits nära 350 bosatta i Flivik och alla lediga rum hyrdes ut. Då var det livligt i byn, man träffades på kaféet och det fanns underlag för de två mataffärerna. Nu är det blommande växtlighet och pyntat med djurskulpturer och en antik bensinmack kring Kasernen, som har byggts om till sommarviste för ättlingarna till en av de gamla stenarbetarna och kallas numera Berghem. På senare tid är det mindre än en handfull personer som är bofasta i Flivik.

Jag åker längs en medfaren gammal gärdesgård, som omgärdar ett stycke av en stor tomt med två boningshus och ladugård. I slutningen nedanför ladugården går nu en skock får på sommarbete. Ladugården lät Lennart Rodhe bygga om och använde som ateljé under de trettio år, som han och hans fru Margareta tillbringade somrarna i Flivik. De brukade komma när vårens vernissageperiod i Stockholm var över och stanna till början av hösten. Nu är husen restaurerade och ängarna åter fint omhändertagna av den nye ägaren, en marinarkeolog med uppenbart sinne också för det mer samtida och det som finns ovan vattenytan.

Färden går vidare, förbi Svenssons tomma ladugård och nerför Gatbacken, som nu är utjämnad och bara svagt sluttande. Förr var

backen tvärbrant och man var livrädd när cykeldäcken kanade i gruset nerför den branta berghällen. I den röda gamla stugan bor sommargäster nu, den var storbondens boningshus innan man byggde sin gula mangårdsbyggnad mitt emot, på den andra sidan av vägen. Det gula huset har nyligen fått en modern terrass som sträcker sig runt huset och man har öppnat upp bland träd och buskar för att få fri utblick över viken och båtbyggan. Även om gården var Fliviks största, skulle mjölkbonden och hans fru dåför-tiden sällan haft ro att sitta ner och njuta av solen och utsikten. Med arrendeinkomster från den nya stenindustrin har ekonomin förbättrats för nästa generation, som inte är lantbrukare och just nått pensionsåldern.

Längs stigen ut mot Holknabbsudden har liljekonvaljerna nyss blommat över. På udden höll simskolan till några somrar och man fick hoppa i vattnet från en pontonbrygga. Vi brukade sitta och spela kort vid den ena sjöboden, som var Efraims. Han var religiös och vi blev så rädda, när vi blev överraskade att vi tappade kortleken i sjön och rusade därifrån. Från udden kan man se ut till Fridhem, där de röda husen i en tät klunga ser ut att bilda en egen liten by.

Kanske har lindarna kommit i blom redan, lindarna utefter vägen mellan Askbäcken, där Malin, som var lite eljest, bodde och stigen upp mot fårhuset. Stigen, som är genvägen över berget till Efraims hus. Hans hus lär vara det första i byn som fick snickarglädje och därför kallades Villa. Stället hette ursprungligen Ek-dalen och namnet är nu återtaget. Sedan mitten av 1960-talet är Ek-dalen sommarviste för Monica Dunderberg och hennes döttrar Åsa, Ylva och Torun med familjer. Följer man stigen förbi Ek-dalen kommer man till Spinkekullen, där Ågrens bodde. Efter Olle Ågrens död 1962 övertog en brorsdotter till Elisabet stället, som på somrarna numera härbärgerar flera generationer av familjen Gustaver. Elisabets brorsdotter hette Carla, hon firade sin 90-årsdag i Flivik i juli 2015, men dog tre år senare. Hennes dotter Gunnel och mågen Manne lägger ner ett omfattande arbete och vårdar pietetsfullt både trädgård och byggnader. Bortom Spinkekullen skymtar Johanssons gård, där bodde Valborg och Gustaf med sonen Göran.

I backen ner mot Norrängen ligger Strandhem, där tvillingarna Danesten bodde, våra händiga och fridsamma barndomsvänner. Jag minns att deras mamma Elin på kvällen brukade komma ut och ropa: – Pojkar, kom in och drick te! Pojkarna i tidiga tonåren växte snabbt och behövde påfyllnad av energiförråden. Gräsmattan är klippt och rabatterna blommar, det vittnar om att de redan kommit för att tillbringa större delen av sommaren här. Vid bryggan ligger Ingvars storverk, en motoryacht som han byggt, inrett och själv skapat in i minsta detalj. Den blev klar efter många års flitigt arbete. Annars brukar parhästarna samarbeta i olika större och mindre projekt. För några år sedan byggde Ingvar och Evert tillsammans en ny stenkista och lyfte hörnet på båthuset, som säckat ihop när isen tog kistan. Starka, spänstiga och kunniga, då var de 76 år!

I Norrängen blommar redan jasminen ymnigt intill Esters köksfarstu. Där brukade vi vänta på att hon skulle komma nerför backen från ladugården med den nysilade kvällsmjölken. Jasminen sprider sin smultronlika härliga doft.

Den primitiva körvägen ut till Fridhem börjar vid Elmars gårdsplan, gör en snäv sväng runt den låga gamla stugan, där Harriets mormor och morfar bodde. Vägen fortsätter förbi Elmars och Davids ladugårdar, som båda är tomma på kor sedan mer än femtio-talet år. Nu är det Esters syster Edits sonson Mikael Sundberg, som gör halsbrytande insatser med att byta takpannorna på Davids ladugård och vårdar därtill skogen. Vi hade ingen väg ut till Fridhem förrän pappa Anton samlade våra grannar och initierade vägprojektet på 1960-talet. Körvägen från byn till Fridhem går genom skogen och är smal och slingrande. Det gäller att komma ihåg vilken dag sopbilen kommer, för det finns bara ett ställe där två fordon kan mötas.

En gång mötte jag grannen, som kom i sin bil, han backade cheveraleskt åt sidan, men hade oturen att fastna rejält med bilen. Jag tog mig förbi och så småningom lyckades han få loss sin bil utan draghjälp. Vägen består delvis av gamla kostigar, som breddats och jämnats till och delvis av släta berghällar, på ställen där naturen gjort dem tillräckligt plana. Jag vet precis var Elisabet Ågren näs-

tan fick hjärtslag, berghällen där vi tappade den rostfria hinken med en skräll midsommarnatten 1950.

Här och var i skogen syns spåren efter små övergivna stenbrott, där ratade stenblock lämnats kvar och minner om forna tiders stenhuggarmöda. Mångårig mossa bäddar nu in vassa kanter och skapar en stämning av sagoaktig trollskog.

För 65 år sedan planterade mina föräldrar en liten rhododendronbuske i en skreva på tomten. Den tog sig och trivdes väl. Vid midsommartid brukar den ha blommat över. Vår omtänksamma granne Kerstin dokumenterade med sin mobil och vi fick se hur överdådigt den blommade våren 2018. Den torra varma sommaren kom därefter och den stora busken slokade. Jag undrar om den lyckas hämta sig igen.

Vår rhododendron i Fridhem. Foto: Kerstin Nordlinder (2018).

En liten annons i DN våren 1950

DET VAR PINGSTHELGEN 1950 som Ruth och Anton, mina föräldrar, kom till Flivik den allra första gången. De sökte ett eget sommarställe och hade sett en liten oansenlig annons i Dagens Nyheter. Efter en lång bilfärd från Stockholm kom de fram till byn, där den sista biten, vägen söder om Västervik var särskilt besvärlig, slingrande krokig och så smal att man hela tiden måste stanna vid utbyggda mötesplatser för att släppa förbi andra fordon. Det var Slingsövägen, som på den tiden var körvägen till Västervik, den vägen som också bussen körde.

I byn blev Ruth och Anton mötta, ställde bilen vid vägens slut och fick hjälp att hitta fram till huset som var till salu. De följde stigen genom skogen, över berghällar och ängar och kom fram till en tät liten klunga av hus, det var Fridhem. Ägarna till ett av husen var två poliser från Västervik och de hade i sin tur köpt det något år tidigare av en äldre kvinna som bott där året om. Hon hade inte haft möjlighet att underhålla huset och det var delvis förfallet, ett rödfärgat gammalt hus med snickarglädje, som låg så vackert vid vattnet innanför de släta berghällarna ut mot Gåsfiärden. Till fastigheten hörde också en liten annextomt en bit ifrån, med tre små skjul, ett torrdass med två håll, en svinstia och ett hönshus.

Ruth, som var född på landet, prövade diskret med en kniv under fönstren hur trävirket mådde. Det var inte så bra, men det sa hon inte till Anton, för hon tyckte genast om stället. Det blev en snabb affär och en del av Fridhem blev vårt, för 10.000 kronor inklusive lite möbler. Just då insåg nog varken Ruth eller Anton hur mycket som behövde göras på nyförvärvet. På andra sidan staketet bodde fiskaren Viktor Johansson i det ena huset, det andra hyrde han ut till sommargäster. Viktor var snickarkunnig och kom att bli anlitad för en del reparationsarbeten på vårt hus.

*Flivik 1:20 blev vårt Fridhem
sommaren 1950. Foto: Ruth
Angmar (1950).*

*Olof och Elisabet Ågren i dörren
till sitt hem på Spinkekullen.
Foto: Ruth Angmar (början av
1950-talet).*

Några veckor senare, mitt i natten på midsommarafton, kom vi hela familjen under stort oväsen in i Flivik. Bilens ljuddämpare hade lossnat och blivit kvar någonstans i Östergötland. Det fanns ju ingen körväg ut till Fridhem, utan man fick gå stigen över bergen eller längs med ängen för att komma dit. För Ruth och Anton var det inte lätt att mitt i natten hitta början på stigen som ledde till Fridhem, så vi knackade på i det enda huset i byn där det lyste i fönstren. Den övre delen av dörren öppnades och en kvinna synade oss intresserat. Hon erbjöd sig genast att följa med som vägvisare i sommarnatten. Det var Elisabet Ågren.

Vi bar med oss så mycket vi kunde av packningen och tågade iväg, anförda av Elisabet. Natten var ljus så det var lätt att följa stigen när vi väl fått hjälp att hitta den. Ett par rostfria hinkar bar vi staplade i varandra, den ena lossnade och föll i berget med en kraftig skräll alldeles bakom Elisabet, som nästan fick hjärtslag där mitt i natten. Det blev mitt starkaste minne från mötet med Flivik, då när jag var elva år.